

SHAXS SHAKLLANISHIDA BIOSOTSIAL IMKONIYATLARNING O'RNI

TerDPI Amaliy psixologiya yo'nalishi

2-kurs talabasi **G.Toshboltayeva**

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxs shakllanishida biologik omillar bilan bir qatorda ijtimoiy omillarning ta'siri to'g'risida fikr yuritilgan. Insonning biologik jihatdan ulg'ayishi, ijtimoiy rollarni asta-sekinlik bilan egallab borish, shaxslararo munosabatlarda o'zligini namoyon etish, umuman olganda shaxs kamolotida biosotsial ta'sirlar va uning o'ziga xosligi to'g'risida mulohaza yuritilgan.

Annotation: This article discusses the impact of biological factors as well as social factors on personality formation. Biological growth of a person, gradual acquisition of social roles, manifestation of identity in interpersonal relations, biosocial effects and its uniqueness in the development of a person in general.

Kalit so'zlar: ontogenez, irsiyat, biologik omillar, ijtimoiy omillar, atrof - muhit, faoliyat, shaxslararo munosabat, muloqot, rivojlanish.

Key words: ontogenesis, heredity, biological factors, social factors, environment, activity, interpersonal relationship, communication, development.

Inson ontogenizida dastlab biogenetik omillarning o'рни muhim masala hisoblansada ijtimoiylashuvning doimiy harakatlanuvchisi sifatida sotsial ta'sirlarning rolini inkor etib bo'lmasligi hayot faoliyatida yanada oydinlashib boradi. Shaxs shakllanishi murakkab jarayon bo'lib, u biologik va ijtimoiy omillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijasida yuzaga keladi. Bu maqolada shaxsning shakllanishiga ta'sir etuvchi biosotsial omillarni tahlil qilamiz va ularning o'zaro aloqasini ko'rib chiqamiz. Biosotsial omillar shaxsning rivojlanishida biologik (genetik, fiziologik) va ijtimoiy (madaniyat, ta'lim, oilaviy muhit) faktorlarining birlashuvini anglatadi. Bu

omillar shaxsning xarakteri, qobiliyatlari, dunyoqarashi va ijtimoiy munosabatlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi

1. Biologik omillar

Biologik omillar shaxsning genetik xususiyatlari, fiziologik holati va psixologik tendensiyalarini o'z ichiga oladi. Genetika shaxsning temperamentini, qobiliyatlarini va ba'zi psixologik xususiyatlarini belgilaydi. Masalan, ba'zi tadqiqotlar ko'rsatganidek, qobiliyatlar va temperamentning ko'p qismi irsiyat orqali o'tadi.

Fiziologik holat ham shaxsning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Stress, sog'liq muammolari va boshqa fiziologik omillar shaxsning psixologik holatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, uzoq muddatli stress shaxsning ruhiy holatini yomonlashtirishi va ijtimoiy munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

2. Ijtimoiy omillar

Ijtimoiy omillar shaxsning atrof-muhitidan, oiladan, do'stlaridan va jamiyatdan kelib chiqadi. Oilaviy muhit shaxsning dastlabki tarbiyasida muhim rol o'ynaydi. Oila a'zolarining munosabatlari, tarbiya uslublari va iqtisodiy sharoitlar shaxsning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Madaniyat ham shaxs shakllanishida muhim ahamiyatga ega. Har bir madaniyat o'zining an'analarini, qadriyatlarini va ijtimoiy me'yorlarini belgilaydi. Shaxs madaniy kontekstda o'zini qanday tutishini belgilovchi ijtimoiy me'yorlarni o'zlashtiradi.

3. Biosotsial omillarning o'zaro ta'siri

Biosotsial omillar bir-biri bilan o'zaro aloqada bo'ladi. Masalan, genetik predispozitsiyalar ijtimoiy muhit ta'sirida rivojlanishi yoki kamayishi mumkin. Agar shaxsning biologik predispozitsiyalari mavjud bo'lsa, lekin u ijtimoiy jihatdan qo'llab-quvvatlanmasa, u o'z qobiliyatlarini to'liq amalga oshira olmaydi. Shuningdek, ijtimoiy omillar ham biologik omillarga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ijtimoiy muhitdagi stresslar yoki qo'llab-quvvatlash shaxsning ruhiy va fiziologik holatini o'zgartirishi mumkin.

Vigotskiyning fikricha, filogenezdagi biologik va madaniy rivojlanish jarayonlari alohida shaklda taqdim etiladi va ular uzluksizlik va izchillik munosabati bilan bog'lanadi. Ontogenezdagi ular birlashgan shaklda mavjud bo'lib, yagona jarayonni tashkil qiladi. Rivojlanishning ikkala rejasi - tabiiy va madaniy - bir-biriga mos keladi. Shuningdek, V. Sternning kontsepsiyasi ikki omil - atrof-muhit va irsiyatning yaqinlashuvi (konvergenstsiya) nazariyasidir. Aqliy rivojlanish tug'ma xususiyatlarning oddiy ko'rinishi emas va tashqi ta'sirlarni oddiy idrok etish emas, balki ichki ma'lumotlarning rivojlanishning tashqi sharoitlari bilan yaqinlashishi natijasidir. Aqliy rivojlanish ichki ma'lumotlarning rivojlanishning tashqi sharoitlari bilan yaqinlashishi natijasidir. Ichki va tashqi omillarning aqliy rivojlanishga ta'siri Stern tomonidan bolalar faoliyatining asosiy turlari, asosan o'yinlar misolida tahlil qilindi. U birinchi bo'lib o'yin faoliyatida mazmun va shaklni aniqladi. Va u shaklning o'zgarishini va tug'ma sifatlar bilan bog'liqligini va o'yin bu fazilatlarni amalga oshirish uchun yaratilganligini ta'kidladi. O'yinning mazmuni atrof-muhit bilan belgilanadi, bu bolaga qaysi aniq faoliyatda unga xos bo'lgan fazilatlarni amalga oshirishi mumkinligini tushunishga yordam beradi. O'yin faoliyatini tahlil qilib, Stern shaxsiyat ijtimoiy muhitning mahsuli sifatida harakat qiladi, deb hisoblaydi, ya'ni. ijtimoiy omil va tug'ilishdan boshlab insonga beriladigan irsiy moyillik, ya'ni biologik omillar hisoblanadi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, shaxs shakllanishida biologik omillar (genetika, fiziologik holat) va ijtimoiy omillar (oila, ta'lim, madaniyat) bir-birini to'ldiradi. Biologik imkoniyatlar shaxsning potentsialini belgilasa, ijtimoiy muhit bu potentsialni amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, shaxsiy tajribalar va sharoitlar shaxsning psixologik holati va xulq-atvoriga ta'sir qiladi. Shu tariqa, shaxs shakllanishi murakkab jarayon bo'lib, uning rivojlanishi biosotsial omillarning uyg'unligi bilan bog'liqdir. Shaxs shakllanishi biosotsial omillarning murakkab o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi. Biologik va ijtimoiy omillar bir-birini to'ldirib, shaxsning xarakteri va qobiliyatlarini belgilaydi. Shuning uchun shaxs rivojlanishida bu omillarni inobatga

olish muhimdir. Kelajakda shaxs tarbiyasini yaxshilash uchun biosotsial omillarni chuqur o'rganish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muxamedova D.G.Mullaboyeva N.M.Umumiy psixologiya.-T.,O'zMU.-2018,-370b
2. Myers D.G. Psychology. Ninth Edition. – Worth Publishers, 2010
3. **G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya. T.: O'qituvchi, 2018.**
4. Psixologiya metodologiyasi - o'quv qo'llanma. E.G'oziyev. T-2013,
5. Psixologiya metodologiyasi. G'oziyev E.G'. , Xolmuxamedov M., Ibrohimov X. – T.: O'z MU, 2002.
6. Amirova,N.U.(2023). Pedagogik faoliyatda kasbiy motivatsiyaning psixologik shart-sharoitlari. Educational Research in Universal Sciences, 2(1 SPECIAL), 212-215.
7. Amirova,N.(2023). O'qituvchi faoliyatida motiv va motivatsiyaning ahamiyati Журнал Педагогике и психологии в современном образовании , 3 (3), 60-66.